

УДК 658.8:657.3

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-1(17)-122-131

Валерія Білінчук, Олена Соболева-Терещенко
**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ПІВНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ**

Валерия Билинчук, Елена Соболева-Терещенко
**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ПИВНОГО РЫНКА УКРАИНЫ**

Valeria Bilinchuk, Olena Sobolieva-Tereshchenko
**CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS
OF THE UKRAINE BEER MARKET**

Стаття присвячена аналізу сучасного стану пивного ринку в Україні. У роботі представлено статистичні та аналітичні дані відносно стану ринку пива України, а також Литви, Норвегії, Словаччини та Хорватії за останні десять років. На основі проведеного дослідження виділено системні проблеми, які негативно впливають на ефективність роботи виробництва пивних напоїв. Досліджено основних лідерів ринку та тенденції в галузі пива. З'ясовано причини нестабільної ситуації цього ринку. Визначено основні напрями розвитку в умовах економічної кризи. Обґрунтовано необхідність залучення міжнародних інвестицій, що допоможе підвищити обсяги пивного виробництва, сприятиме розвитку галузі українських слабоалкогольних напоїв та економіки України загалом.

Ключові слова: балансові показники; імпорт; експорт; структура ринку; виробництво.

Рис.: 5. Табл.: 3. Бібл.: 11.

Статья посвящена анализу современного состояния пивного рынка Украины. В работе представлены статистические и аналитические данные относительно состояния рынка пива Украины, а также Литвы, Норвегии, Словакии и Хорватии за последние десять лет. На основе проведенного исследования выделены системные проблемы, которые негативно влияют на эффективность работы производства пивных напитков. Исследованы основных лидеров рынка и тенденции в области пива. Выявлены причины нестабильной ситуации этого рынка. Определены основные направления развития в условиях экономического кризиса. Обоснована необходимость привлечения международных инвестиций, которое поможет повысить объемы пивного производства, будет способствовать развитию отрасли украинских слабоалкогольных напитков и экономики Украины в целом.

Ключевые слова: балансовые показатели; импорт; экспорт; структура рынка; производство.

Рис.: 5. Табл.: 3. Библ.: 11.

The article is devoted to the analysis of the current status of the beer market of Ukraine. The paper presents statistical and analytical data on the state of the beer market in Ukraine and Lithuania, Norway, Slovakia, Croatia over the last ten years. On the basis of the study, systemic problems have been identified that negatively affect the performance of beer beverage production. The main market leaders and beer trends are investigated. The reasons of the unstable situation of this market are found out. The main directions of development in the conditions of the economic crisis are determined. The necessity of attraction of international investments, which will help increase beer production volumes, will promote the development of the Ukrainian soft drinks sector and the economy of Ukraine as a whole.

Keywords: balance indicators; imports; export; market structure; production.

Fig.: 5. Table: 3. References: 11.

JEL Classification: L66, L81, M21

Постановка проблеми. Протягом останніх 10 років пивний ринок України перебуває в складній ситуації, зокрема, з 2012 року в пивоварінні спостерігалось поступове зниження виробництва, а 2014 рік став найважчим для всіх національних виробників пива. Причиною падіння продажів є ускладнення політичних відносин із Росією, а також введення певних законодавчих обмежень щодо виробництва пива.

Українська пивоварна сфера економічної діяльності розвивається за рахунок великих іноземних підприємств, що мають високі позиції у Світі. Більшість приватних пивоварень досі не мають змоги вийти на український ринок, оскільки не мають ресурсів для технічного забезпечення та для створення власної мережі збуту. Відповідно, про це говорить і їх низька конкурентоспроможність. Подібні заводи зазвичай припиняють виробництво пива. Інакше вони стають частиною більших підприємств.

Однак таке «поглинання» малих виробництв надає їм хоча б якусь можливість надалі розвивати власне виробництво, сприяти розвитку економіки галузі пивоваріння та забезпечувати населення робочими місцями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток ринку пива в Україні є об'єктом дослідження для багатьох фахівців та вчених із харчової промисловості, зокрема А. Абраменкової, Л. Дейнеко, А. Заїнчковського, М. Ляшенко, Т. Ратошнюка, В. Серова, М. Сичевського, О. Чирви та інших. Ґрунтовні дослідження дають змогу з різних сторін оцінити стан та рівень розвитку пивоварної галузі, а також проаналізували проблеми, що з'являються. Проте необхідним чинником розвитку пивного ринку є постійний моніторинг стану пивної промисловості, дослідження головних проблем її розвитку, критеріального виміру економічних показників та чинників. Усе це зумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті. Метою статті є оцінка сучасного стану ринку пива, дослідження та пошук шляхів розвитку ринкового середовища, визначення проблем та напрямів розвитку вітчизняної пивної економічної діяльності, надання рекомендацій щодо напрямів розвитку підприємств в умовах загострення конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Серед усіх алкогольних продуктів пиво посідає перше місце за продажами і становить 46,1 % у сегменті алкогольних напоїв [5]. Близько 61% населення України споживають пивні напої. З них на чоловічу частину населення припадає 76 % та, відповідно, 24 % – на жіночу. Необхідно зазначити, що ця тенденція зберігається також відповідно до віку, хоча загалом цільова аудиторія споживачів напою молода. Приблизно 71 % пива споживають люди у віці від 21 до 29 років. Водночас до найбільш стриманішого сегмента споживачів можна віднести населення у віці 51-59 років – таких усього 3 % [1].

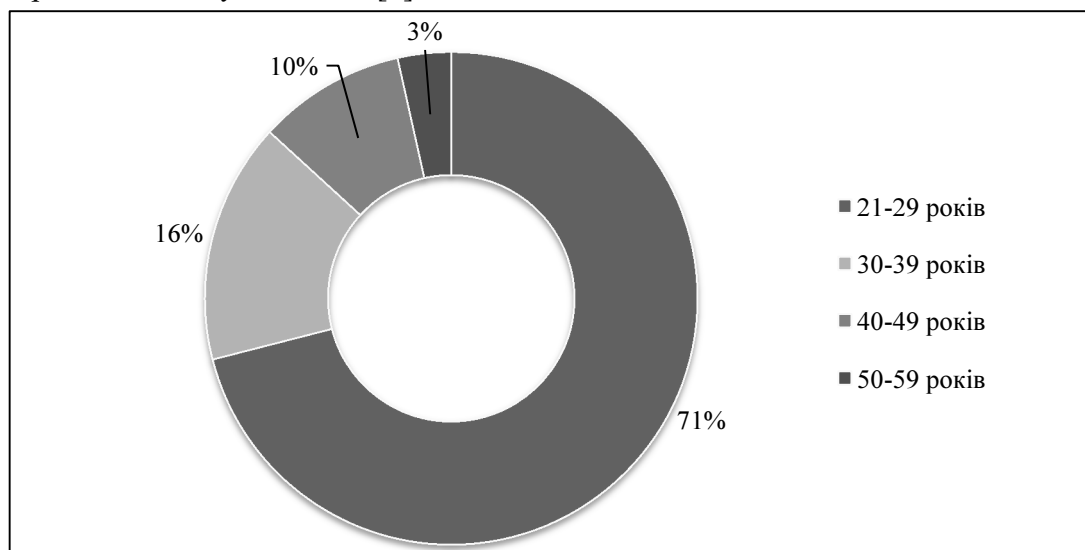

Рис. 1. Вікова структура споживання пивних напоїв в Україні

Джерело: [1; 2; 5].

Останній раз український ринок пива зростав у 2008 році, коли було вироблено 330 млн дал. пива, після цього він почав знижуватися. У сучасному вимірі пивний ринок скоротився майже в 1,5 раза, падіння прискорилося наприкінці 2013 – початку 2014 року. Криза в країні, анексія Криму, військові дії на Сході країни негативно вплинули на результати пивної економічної діяльності. По-перше, експорт пива суттєво зменшився оскільки саме Росія була одним із головних ринків збуту української продукції. По-друге, на скорочення пивного ринку вплинула втрата територій, оскільки основне виробництво одного з лідерів ринку, компанії Anadolu Efes Ukraine, перебувало в Донецьку. За результатами 2015 року компанія мала збитки в обсязі 1,272 млрд грн. У 2016 році падіння ринку пива продовжилось. Тому в I кварталі 2018 року керівництво SAN InBev прийняло рішення про злиття з Efes [3]. Обсяг виробництва пива в Україні в 2018 році становив 175 млн дал., що майже в 1,9 раза менше обсягів виробництва у 2008 році.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Інтеграція України в Європейський простір сприяє формуванню стратегій розвитку пивного ринку відповідно до специфіки ринку ЄС. Серед 28 країн Європейського Союзу на ринку виробників пива виділяється 4 групи країн залежно від обсягів виробництва пива найбільші виробники пива – Великобританія та Німеччина з обсягами виробництва понад 3000 млн дал. на рік, великі виробники – Польща, Іспанія, Нідерланди, Італія, Чехія, Румунія, Бельгія, Франція з обсягами виробництва від 1000 млн дал., до 3000 млн дал., середні виробники – Австрія, Португалія, Угорщина, Данія, Болгарія з обсягами виробництва від 500 млн дал., до 1000 млн дал., малі – Греція, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Хорватія з обсягами виробництва до 500 млн дал.

За обсягами виробництва Україна може бути віднесена до останньої групи країн – з обсягами виробництва до 500 млн дал. на рік. Серед країн цієї групи Норвегія, Литва, Словаччина, Хорватія найбільш наближені до пивного ринку України. Разом з цим Словаччина є країною-сусідом України, має схожу систему фінансових інструментів та чисельність населення [3]. Динаміку розвитку пивного ринку цих країн починаючи з 2008 року по 2017 рік включно представлено на рис 2.

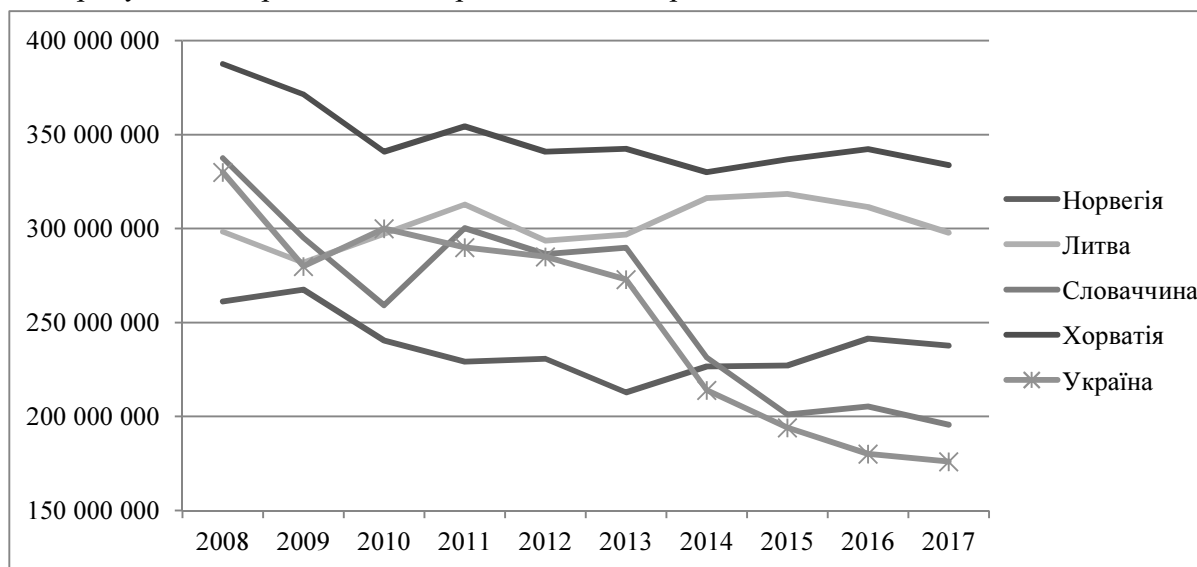

Рис. 2. Обсяг виробництва пива за 2008–2017 рр. (млн дал.)

Джерело: розраховано авторами за даними Eurostat. Sold production, exports and imports Beer [11].

Загальна динаміка пивного ринку України, Норвегії, Словаччини та Хорватії впродовж 2008-2017 років свідчить про стійку тенденцію щодо скорочення обсягів виробництва. Пивний ринок Литви, незважаючи на зростання обсягів виробництва у 2014–2015 роках, у 2017 році повернувся до показників 2008 року. Загалом для країн ЄС четвертої групи з обсягами виробництва пива до 500 млн дал. на рік притаманне падіння виробництва пива в період з 2008 по 2017 роки. Водночас загальні обсяги виробництва пива в країнах ЄС протягом останнього десятиріччя залишались стабільними і з невеликими коливаннями становили 40 млрд дал.

Дослідження динаміки експорту та імпорту пива в період з 2012 по 2017 рік виявили тенденції щодо зростання експорту пива при загальному скороченні обсягів виробництва, таким чином переорієнтація на зовнішній ринок дозволяє виробникам виживати за умови спаду пивного виробництва та скорочення внутрішнього споживання вітчизняного напою (рис. 3).

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

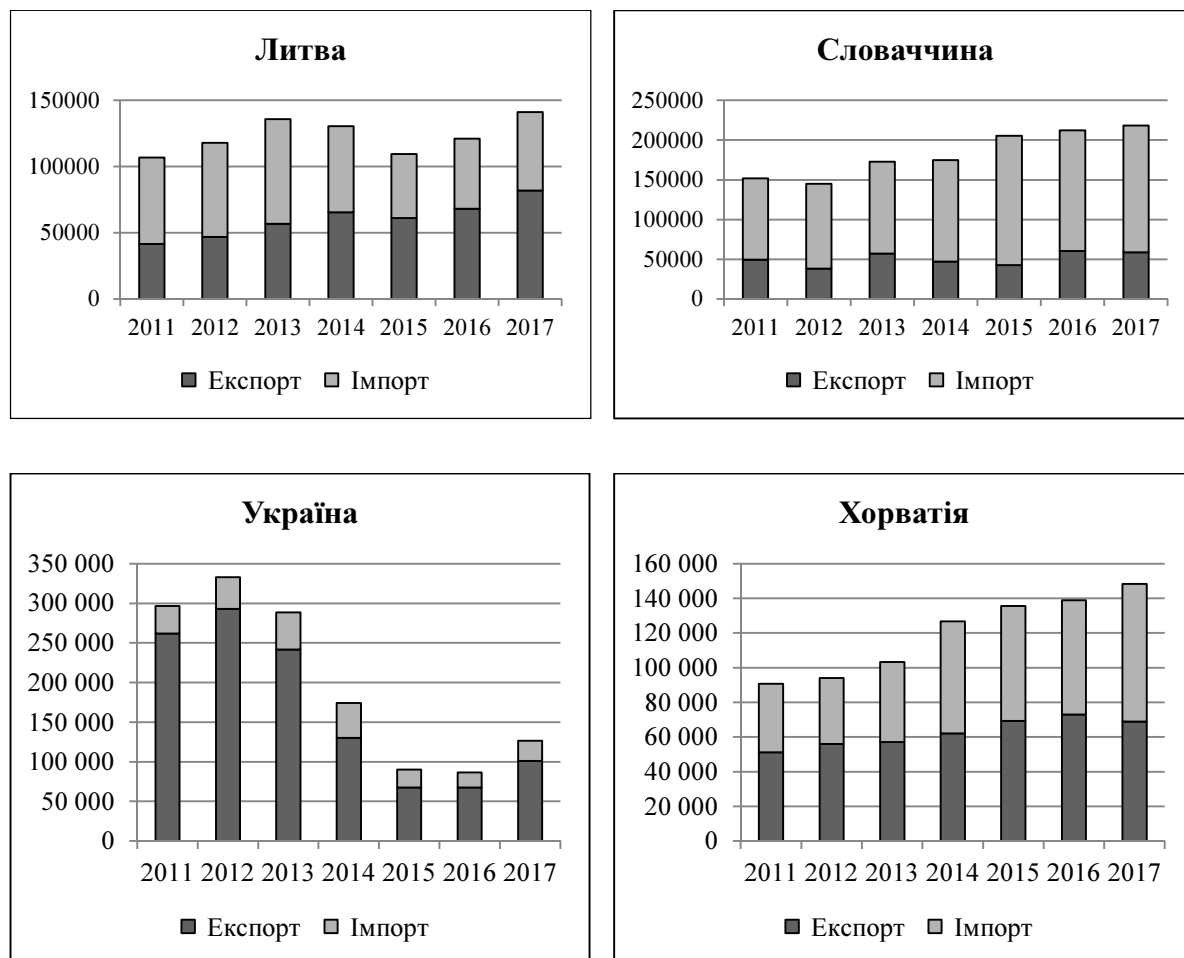

Рис. 3. Обсяг експорту та імпорту пива в 2011–2017 рр. (млн дол.)

Примітка. Дані по Норвегії відсутні.

Джерело: розраховано авторами за даними Eurostat. Sold production, exports and imports Beer [11].

На відміну від загальної тенденції щодо зростання експорту пива в 2011–2017 рр., у Литві, Словаччині та Хорватії, падіння експорту пива в Україні розпочалося ще наприкінці 2013 року та зберігалось до 2017 року. Отже, як на початку падіння, так і в подальшому втрата Україною частки зовнішнього ринку вже не була пов'язана з втратою територій. За підрахунками компанії ПАТ «Carlsberg Ukraine» у 2015 році зниження виробництва пива, не враховуючи території Криму і зони воєнних дій, у порівнянні з результатами 2014 року становило 17 %. Разом з цим за даними Pro Consulting і Державної служби статистики падіння виробництва пива у 2016 році становило 19,6 % [5; 7].

Починаючи з 2017 року в Україні намітилася позитивна динаміка щодо зростання експорту пива. При тому, що взагалі виробництво українського пива знижується, його експорт зростає. За даними Державної фіскальної служби, в 2017 році Україна експортувала більше пива, ніж у 2016 році в 1,7 раза, або 31,81 млн дол. США в грошовому вираженні [5]. У натуральному виразі експорт збільшився в 1,5 раза у порівнянні з 2016 роком. Основними покупцями українського пива в 2017–2018 рр. були Алжир, Білорусь, Молдова. Найбільшу частку експорту займають компанії: «Оболонь», «Carlsberg Ukraine», об'єднані «SAN InBev Ukraine» та «Efes Ukraine», які є найбільшими виробниками пива в Україні. Усі зазначені компанії, крім «Оболонь», належать міжнародним холдингам (рис. 4).

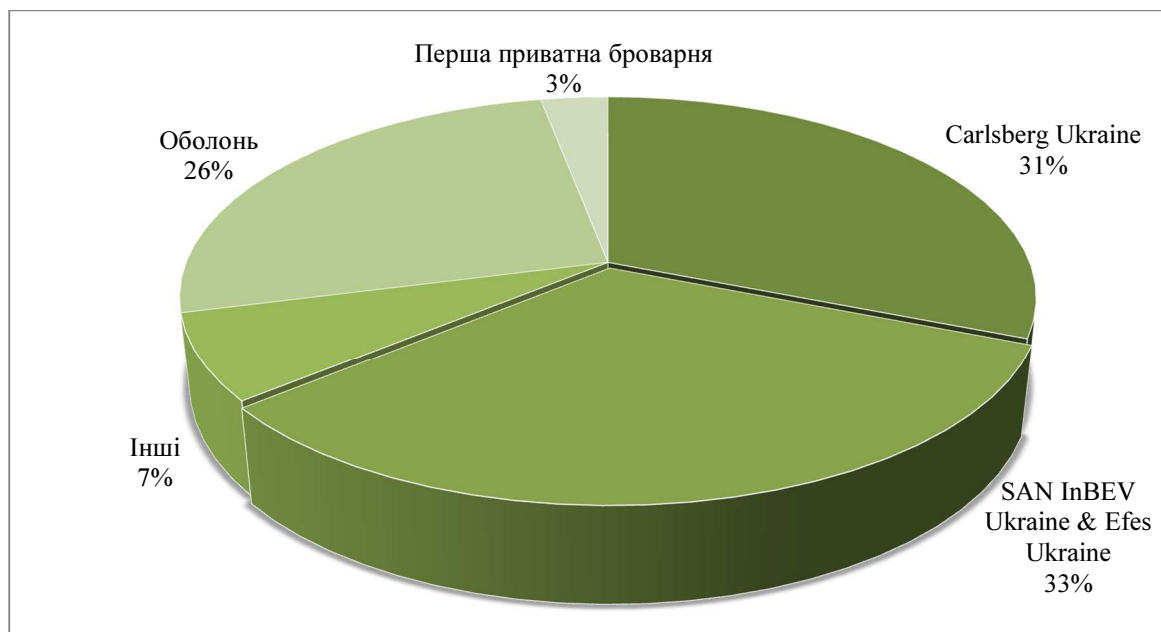

Рис. 4. Структура ринку пива в Україні у % (2018 рік)

Джерело: [5; 7; 8; 9; 10].

Об'єднані «SAN InBev Ukraine» та «Efes Ukraine» – частина корпорації «AB InBev», чий завод розташований в Чернігові, Харкові та Миколаєві. Компанія виробляє 7 з 10 найбільш популярних пивних брендів у світі. Компанія працює на українському ринку з 2000 року. Асортимент продукції AB InBev складається з міжнародних і українських брендів. Серед відомих українських марок пива: «Чернігівське», «Рогань», «Янтар», «Жигулівське Оригінальне», «Bud», «Stella Artois», «Staropramen», «Beck's» та інші.

«Carlsberg Ukraine» – частина групи «Carlsberg Group» в Україні. Компанія володіє трьома заводами, розташованими в Києві, Львові та Запоріжжі. Carlsberg лідирує на ринку України з 2009 року, а з 2016 року став лідером за обсягами виробництва. Згідно з даними агентства Nielsen, у 2017 році частка компанії на ринку становила майже 30%. Carlsberg містить у своєму портфелі більше ніж 500 різних брендів пива. З них в Україні найбільш відомі «Балтика», «Львівське», «Арсенал», «Славутич», «Tuborg», «Holsten», «Carlsberg», «Doms», «Kronenbourg» та інші.

«Оболонь» – український виробник пива з 1980 року. Основна пивоварня розташована в Києві, крім неї, в Україні працює ще вісім заводів. У компанії є власний завод пивного солоду, який за рік виробляє понад 100 тис. тонн сировини. «Оболонь» експортує як пиво, так і солод. Виробник випускає пиво під кількома брендами: «Оболонь», «Магнат», «Nike», «Zibert», «Carling», «Zlata Praha», «Жигулівське», «Десант» та інші.

Основні економічні показники трьох лідерів пивоваріння в Україні, а саме: чистий дохід, чистий прибуток, капітал та активи в динаміці за 2010–2017 рр. свідчать про те, що пивний ринок України перебуває у складному стані. Два з трьох лідерів пивного ринку в період з 2014 по 2016 рік за підсумками діяльності мали мільйонні збитки. Найбільший виробник пива, об'єднані в 2018 році «SAN InBev Ukraine» та «Efes Ukraine», починаючи з 2013 року та 2014 року відповідно мали від'ємне значення чистого прибутку, через що керівництвом двох компаній було прийнято рішення щодо мінімізації збитків за рахунок злиття.

Економічні показники SAN InBEV Ukraine та Anadolu Efes Ukraine за 2010–2017 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Економічні показники SAN InBEV Ukraine та Anadolu Efes Ukraine за 2010-2017 рр.

Показник	Вимір	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
SAN InBEV Ukraine									
Чистий дохід	млн грн	3434	3822	4072	3382	3317	3821	4299	4430
Чистий прибуток		420	165	199	-189	-401	-270	-123	-398
Капітал		223	1585	1558	1368	964	693	570	172
Активи		2452	2751	2675	2533	2439	2604	2747	3022
Anadolu Efes Ukraine									
Чистий дохід	млн грн	588	755	1127	1109	167	н/д	н/д	н/д
Чистий прибуток		-27	-20	35	-988	-1272	н/д	н/д	н/д
Капітал		264	228	263	314	-1306	н/д	н/д	н/д
Активи		171	925	1271	2291	1868	н/д	н/д	н/д

Джерело: розраховано авторами на підставі фінансової звітності підприємства [7; 8].

Як свідчать наведені дані, 2014 рік став переломним для пивоварень «SAN InBev Ukraine» та «Efes Ukraine». Причинами насамперед є політичний конфлікт, що розпочався з грудня 2014 року. Наслідками є ускладнення економічної ситуації, девальвація національної валюти й відповідно зниження купівельної спроможності населення. За період 2013-2014 років курс долара США зріс майже вдвічі з 7, 99 грн до 15,76 грн. До моменту злиття двох компаній оприлюднений чистий збиток становив 398 млн грн. За підсумками 2018 року очікується суттєве зменшення чистих збитків «SAN InBev Ukraine» та «Efes Ukraine» внаслідок оптимізації бізнес-процесів та управлінських витрат. Аналогічні заходи, впроваджені в 2016–2017 рр. українським виробником пива - заводом «Оболонь», дозволили підприємству вже в 2017 році отримати чистий прибуток у розмірі 176 млн грн [4] (табл. 2).

Таблиця 2

Економічні показники Оболонь за 2010-2017 рр.

Показник	Вимір	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Чистий дохід	млн грн	3352	4861	4075	3877	4073	4781	3524	4963
Чистий прибуток		89	357	223	195	-538	-335	-183	176
Капітал		817	489	1103	1323	762	390	1340	2495
Активи		3151	918	3595	3661	3795	3930	4687	6881

Джерело: розраховано авторами на підставі фінансової звітності підприємства [4; 9].

Зростання чистого прибутку заводу «Оболонь» забезпечило загальне поліпшення споживчих настроїв, спекотна погода літом 2018 року, футбольний чемпіонат і експортні контракти.

Попередні підсумки 2017–2018 року підтверджують тренд на стабілізацію виробництва пива. Спад, який почався ще десять років тому та різко посилювався в 2014–2015 рр., припинився. Проте не варто розраховувати на помітне зростання пивного ринку найближчими роками. Серед лідерів ринку позитивною динамікою і поліпшенням продуктового міксу виділяється «Carlsberg Ukraine» (табл. 3).

Таблиця 3

Економічні показники Carlsberg Ukraine за 2010–2017 рр.

Показник	Вимір	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Чистий дохід	млн грн	2331	3288	3325	3475	3463	4580	5101	6012
Чистий прибуток		333	400	512	621	845	926	1005	1086
Капітал		1800	2273	2624	3245	3089	3697	2995	3079
Активи		2707	2960	3314	3972	4064	4972	5731	4756

Джерело: розраховано авторами на підставі фінансової звітності підприємства [10].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Зростання чистого прибутку «Carlsberg Ukraine» пов'язане зі зростанням середніх цін унаслідок поліпшення продуктового міксу – частка ринку брендів компанії виросла як на ринку, так і в портфелі компанії. Враховуючи міжнародний досвід ведення бізнесу компанія змогла вчасно переорієнтуватись на українському ринку та переглянула портфель брендів пива відповідно до споживчих настроїв у періоди загального спаду в 2014–2015 рр., що дозволило їй навіть збільшити чисті прибутки в 2014 та 2015 рр. на 36 та 49 % відповідно до показника 2013 року [10].

Одним з головних інструментів розвитку пивоваріння може стати впровадження в дію Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання виробництва та обігу пива», основні положення якого зосереджені на питаннях ліцензування торгівлі пивом (рис. 5).

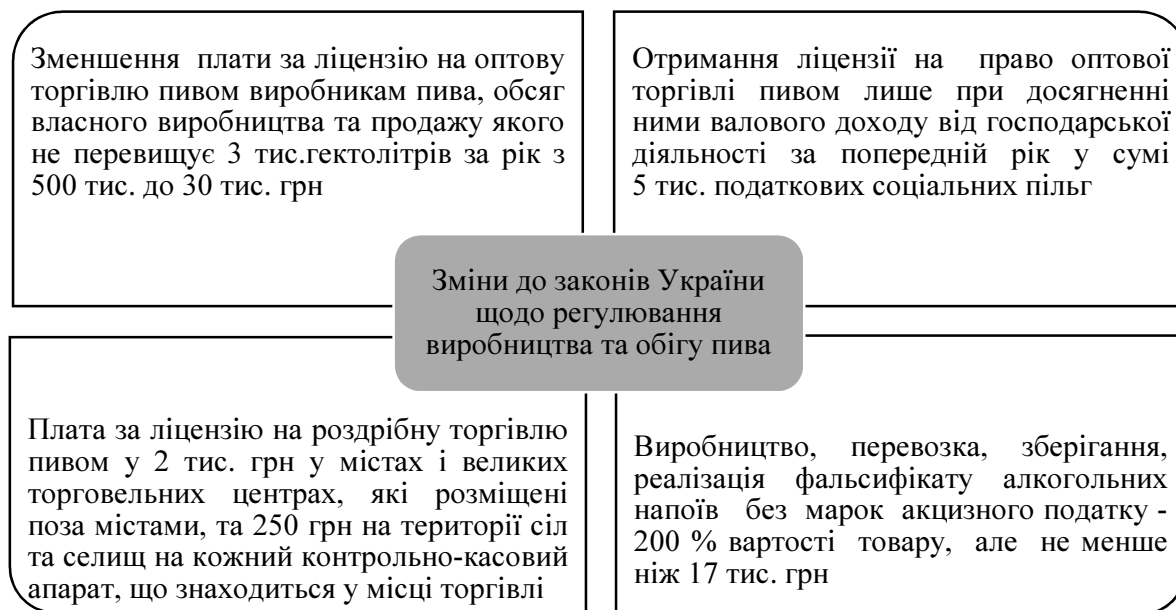

Рис. 5. Пропозиції до Закону щодо регулювання виробництва та обігу пива
Джерело: [6; 7].

На особливу увагу заслуговує пропозиція до проекту Закону не застосовувати фінансові санкції у вигляді штрафів до виробників пива, які здійснювали виробництво пива без ліцензій у період з 1 липня 2015 року до набрання чинності змін цього Закону.

Таким чином, особливостями українського ринку пива за 2010–2017 років визначено:

- Загальна тенденція щодо зменшення обсягів виробництва пива як в Україні, так і в окремих країнах ЄС з аналогічними обсягами виробництва пива.
- Високий рівень внутрішньої конкуренції між виробниками пива та виробниками міцних спиртних напоїв.
- Зміни споживчих настроїв, нестабільна ситуація в країні і, як наслідок, зменшення обсягу споживання пивних напоїв населенням.
- Підвищення споживання торгових марок, що знаходяться в сегменті «Економ».
- Збільшення з 2014 року акцизної ставки з 0,78 грн за літр до 2,48 грн, а потім у 2017 році збільшення ставки для пива із 2,48 грн за літр до 2,78 грн за літр, зміна правил ліцензування і реклами негативно відбилася на пивній індустрії [7].
- Тенденція до скорочення експорту пиву у 2013–2016 рр. при загальному зростанні експорту пива в країнах ЄС з аналогічними обсягами виробництва [11].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

– Спостерігається зростання обсягів випуску безалкогольного пива, переважно завдяки зростаючій популярності безалкогольної версії пива на тлі значного підвищення штрафів водіїв.

– Зменшення імпорту пива до України (основними імпортерами пива є Бельгія, Німеччина, Чехія) унаслідок зростання курсу валют [7].

Прогноз для українського ринку пива

– Редакція Закону про нові стандарти для пивної сфери зможе допомогти всім пивоварам. Найбільше користі вона принесе невеликим приватним пивоварням, які виробляють крафтове пиво. Це дозволить отримати якісний продукт і стимулювати розвиток малого бізнесу в Україні. Якщо діюча редакція Закону не буде скасована або відредагована, то налагодити зростання пивоваріння на ринку не вдасться.

– Згідно з даними щодо зростання чистого прибутку «Carlsberg Ukraine», найкраще справи йдуть у міжнародних корпораціях. Світові компанії можуть дозволити собі «перекривати невдачі» на українському ринку за рахунок позитивних результатів у інших країнах, де економіка краще.

– Ціна на акциз може підвищитися знову, оскільки існує рекомендація МВФ підняти акциз ще на 25 %. У будь-якому разі, таке підвищення створить додаткове фінансове навантаження на пивну галузь [2].

– Падіння виробництва пива продовжиться, але темпи його уповільняться. За словами Галини Коренькової - генерального директора галузевого об'єднання «Укрпиво», виробництво слабоалкогольних напоїв у 2018-2020 рр. має стабілізуватися [7].

– Глобальним трендом ринку пива є саме крафтове пиво. Наприклад, у Бельгії в період з 2011 по 2016 їх кількість приватних броварень зросла на 86 %. В Україні тренд не такий яскравий, але може розвинутися, якщо Законопроект № 2971-д ухвалить у другому читанні, і ціна на ліцензію для маленьких виробництв знизиться з 500 тис. грн до 30 тис. грн. Останні зміни в законопроекті були ще у 2016 році [6].

– У світі зростає популярність пива з нетиповими смаками. Наприклад, зі смаком «шоколад», «суниця», «чорниця». За результатами 2015 року, 27 % всього проданого пива відносилось до цієї категорії. Це є наслідком розвитку споживчого ринку та один зі способів привернути увагу аудиторії [1; 2].

– Ще одним із глобальних трендів є об'єднання пивного ринку. Чотири міжнародних корпорації (AB InBev, SABMiller, Heineken і Carlsberg) нині контролюють 47 % ринку і генерують 74 % прибутку галузі. У 2016 році відбулося злиття AB InBev і SABMiller, що призвело до контролю 30 % світового ринку (в обсягах) цією корпорацією, а частка ринку AB InBev зросла на 29 %.

Висновки і пропозиції. Як свідчать результати досліджень, на цьому етапі пивний ринок України перебуває у скрутному положенні, передусім через скорочення обсягів виробництва та споживання продукції на ринку. Насамперед це пов'язано з погіршенням соціально-економічної ситуації в країні, зниженням купівельної спроможності громадян та нестабільною політичною ситуацією, що впливає на розвиток пивної галузі. Негативний вплив має постійне створення нових законів та підвищення акцизу. Проте серед країн ЄС, таких як Норвегія, Литва, Словаччина, Хорватія, які найбільш наближені до пивного ринку України, також проявляється тенденція до зменшення обсягів виробництва.

Усі сфери економічної діяльності промисловості вимагають модернізації виробництва, впровадження інноваційних технологій, збільшення обсягів виробництва продукції, залучення закордонних інвесторів, налагодження роботи на внутрішньому ринку й освоєння нових зовнішніх ринків збуту вітчизняної продукції. Український ринок пива

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

потребує передусім стабільної політичної ситуації, що дозволить зробити вітчизняні сфери економічної діяльності інвестиційно привабливими. За рахунок інвестиції підприємства зможуть вдосконалити та оновити своє виробництво. Саме це забезпечить зниження собівартості продукту, а також розширить асортимент за допомогою виробництва оригінальних сортів пива.

Список використаних джерел

1. Виробництво пива в Україні залишиться на рівні минулого року – прогноз асоціації. URL: <https://agroinsider.com.ua/2018/06/14/virobnictvo-piva-v-ukra%D1%97ni-zalishitsya-na-rivni-minulogo-roku-prognoz-asociaci%D1%97>.
2. АСМ: український ринок пива в першій половині 2016. URL: <http://mresearcher.com/2016/08/acm-ukrainskij-rynok-piva-v-pervoj-polovine-2016.html>.
3. Sobolieva-Tereshchenko O. The Bank Card Market: a Comparative Analysis of Ukraine and its Neighboring Countries. *Comparative Economic Research*. 2018. Vol. 21 (4). P. 25–44. URL: <https://doi.org/10.2478/ser-2018-0025>.
4. Вісник корпорації «Оболонь» / за ред. А. Церковної ; вид-во: Студія корпоративних комунікацій. 2015. № 30 (жовтень-грудень). 47 с.
5. Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання виробництва та обігу пива. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55807.
7. Офіційний сайт Приватного акціонерного товариства «Українська галузева компанія по виробництву пива, безалкогольних напоїв та мінеральних вод “УКРПИВО”». URL: <http://www.ukrpivo.com>.
8. Офіційний сайт компанії САН ІнБев Україна. URL: <http://www.suninbev.com.ua>.
9. Офіційний сайт компанії ПрАТ «Оболонь». URL: <http://obolon.ua>.
10. Офіційний сайт компанії Карлсберг Україна. URL: <http://carlsbergukraine.com>.
11. Sold production, exports and imports by PRODCOM list (NACE Rev. 2) - annual data. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

References

1. Vyrobnystvo pyva v Ukraini zalyshytsia na rivni mynuloho roku – prohnoz asotsiatsii [Beer production in Ukraine will remain at the same level as last year - the association]. Retrieved from <https://agroinsider.com.ua/2018/06/14/virobnictvo-piva-v-ukra%D1%97ni-zalishitsya-na-rivni-minulogo-roku-prognoz-asociaci%D1%97>.
2. ASM: ukrainskyi rynek pyva v pershii polovyni 2016 [ACM: Ukrainian beer market in the first half of 2016]. Retrieved from <http://mresearcher.com/2016/08/acm-ukrainskij-rynok-piva-v-pervoj-polovine-2016.html>.
3. Sobolieva-Tereshchenko, O. (2018). The Bank Card Market: a Comparative Analysis of Ukraine and its Neighboring Countries. *Comparative Economic Research*, 21 (4), 25–44. Retrieved from <https://doi.org/10.2478/ser-2018-0025>.
4. Tserkovna, A. (Ed.) (October-December 2015). Visnyk korporatsii «Obolon» [Gazette of Obolon Corporation]. № 30 [in Ukrainian].
5. Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiaknykh zakoniv Ukrainy shchodo rehuliuвання vyrobnytstva ta obihu pyva [Draft Law on amendments to certain laws of Ukraine Regulating the Beer Production and Beer Turnover]. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55807.
7. Ofitsiynyi sait Pryvatnoho aktsionernoho tovarystva «Ukrainska haluzeva kompaniia po vyrobnytstvu pyva, bezalkoholnykh napoiv ta mineralnykh vod “UKRPYVO”» [Official site of the Ukrainian Joint-Stock Company «Ukrainian Branch Company for the Production of Beer, Soft Drinks and Mineral Waters “UKRPYVO”»]. Retrieved from <http://www.ukrpivo.com>.
8. Ofitsiynyi sait kompanii SAN InBev Ukraina [Official site of SUN InBev Ukraine]. Retrieved from <http://www.suninbev.com.ua>.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

9. Ofitsiyni sait kompanii PrAT «Obolon» [The official site of the “Obolon” LLC]. Retrieved from <http://obolon.ua>.

10. Ofitsiyni sait kompanii Karlsberh Ukraina [Official site of Karlsberg Ukraine]. Retrieved from <http://carlsbergukraine.com>.

11. Sold production, exports and imports by PRODCOM list (NACE Rev. 2) - annual data Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Білінчук Валерія Олександрівна – студент, Київський університет імені Бориса Грінченка (вул. М. Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212, Україна).

Билинчук Валерия Александровна – студент, Киевский университет имени Бориса Гринченко (ул. М. Тимошенко, 13-Б, г. Киев, 04212, Украина).

Bilinchuk Valeria – student, Boris Grinchenko University of Kyiv (13-B M. Tymoshenka Str., 04212 Kyiv, Ukraine).

E-mail: bilinchukvaleria@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0414-2722>

Соболева-Терещенко Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економіки, Київський університет імені Бориса Грінченка (вул. М. Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212, Україна).

Соболева-Терещенко Елена Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и экономики, Киевский университет имени Бориса Гринченко (ул. М. Тимошенко, 13-Б, г. Киев, 04212, Украина).

Soboljeva-Tereshchenko Olena – PhD in Economics, Associate Professor of Department of Finance and Economy, Boris Grinchenko University of Kyiv (13-B M. Tymoshenka Str., 04212 Kyiv, Ukraine).

E-mail: o.tereshchenko@kubg.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1086-1192>

ResearcherID: G-4271-2016

Scopus Author ID: 57200075835